

Lovforslaget

vedtoges med 90 stemmer mod 4; 74 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Formanden: Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Jeg skal her udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13 med de resterende punkter på indeværende mødes dagsorden.

Mødet udsat kl. 11³².

Mødet genoptaget kl. 13.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om landbrugsejendomme.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 59) findes i tidenden sp. 1116, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 255).

Det var stillet 10 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der stillet følgende ændringsforslag:

Af *Antonsen og Niels Westerby:*

Til § 3.

1) I *stk. 1* ændres to steder „2 ha“ til: „5 ha“, og ordene „og ejendommen er forsynet med beboelsesbygning, hvorfra jorden drives af beboerne“ udgår.

Til § 4.

2) I *stk. 3* ændres „2 ha“ til: „5 ha“.

3) I *stk. 4* ændres to steder „2 ha“ til: „5 ha“.

Til § 8.

4) Paragraffen udgår.

Til § 9.

5) Paragraffen udgår.

Til § 11.

6) Paragraffen udgår.

Til § 12.

7) Paragraffen udgår.

Til § 13.

8) Paragraffen affattes således:

„§ 13. Sammenlægning af en landbrugsejendom med en anden landbrugsejendom kan ske under iagttagelse af reglerne i tinglysningslovens §§ 21 og 23. Tilsvarende bestemmelse gælder, når et areal udstykkes fra en landbrugsejendom og sammenlægges med en anden landbrugsejendom.“

Til § 15.

9) Paragraffen udgår.

Til kapiteloverskrift og afsnitoverskrifter.

10) Overskriften til kapitel V „Erhvervelse af landbrugsejendomme“ ændres til: „Begrænsninger med hensyn til sammenslutningers og institutioners erhvervelse af landbrugsejendomme“, og afsnitoverskrifterne „A. Personer“, „B. Selskaber, sammenslutninger, institutioner m. m.“ og „C. Fællesbestemmelser om erhvervelse af landbrugsejendomme“ udgår.

Til §§ 16-19.

11) Paragrafferne udgår.

Til § 23.

12) Ordene „§ 19 eller“ udgår.

Bemærkninger til ændringsforslagene.

Til nr. 1.

Det foreslås, at landbrugsforpligtelsen kun skal gælde ejendomme på 5 ha eller derover, og at bestemmelsen om, at ejendommen skal være forsynet med beboelsesbygning, bortfalder.

Til nr. 2 og 3.

Ændringsforslagene er en konsekvens af ændringsforslag nr. 1.

Til nr. 4, 5, 6, 7 og 8.

Det foreslås, at der skal være fri adgang

til sammenlægning under iagttagelse af reglerne i tinglysningslovens §§ 21 og 23. I konsekvens heraf foreslås det, at §§ 8, 9, 11 og 12 udgår.

Til nr. 9.

Ændringsforslaget er af redaktionel karakter.

Til nr. 10 og 11.

Det foreslås, at der ikke bør være begrænsninger med hensyn til personers erhvervelse af landbrugsejendomme.

Til nr. 12.

Ændringsforslaget er af redaktionel karakter.

Formanden: Sammen med denne sag foretages de fire følgende sager på dagsordenen, nemlig:

Anden behandling af forslag til lov om ændringer i lov om udstykning og sammenlægning m. m. af faste ejendomme.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 60) findes i tidenden sp. 1116, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 255).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændringer i lov om oprettelse og supplerings af mindre landbrug m. m. — statshusmandsloven.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 61) findes i tidenden sp. 1116, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 255).

Der var stillet 23 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændringer i lov om opførelse af arbejderboliger på landet.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 62) findes i tidenden sp. 1116, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 255).

Der var stillet 18 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om udlån til sammenlægning, supplerings samt oprettelse af jordbrug m. m.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 77) findes i tidenden sp. 1284, udvalget betænkning i tillæg B. sp. 255).

Der var stillet 5 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagenes paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagenes overgang til tredje behandling sattes til forhandling undet ét.

Chr. Rasmussen: Efter at disse lovforslag med undtagelse af det, der vedrører udlånsloven, tre gange har været til første behandling her i tinget og der hver gang har været fremdraget en lang række af landbrugets problemer, skal jeg ved denne andenbehandling af disse lovforslag kun fremsætte ganske få bemærkninger.

Lovforslagene har været grundigt drøftet i udvalget i en lang række møder både i forrige og i indeværende folketingsår, ligesom der har været flere samråd med landbrugsministeren. Desværre er det ikke lykkedes at nå til enighed om disse love, hvilket de forskellige ændringsforslag jo er et tydeligt udtryk for. Det er dog nok en uenighed, der viser sig stærkere på papiret end ude i det praktiske liv.

Den hidtil gældende lov har givet gode muligheder for dispensation, hvor forholdene talte herfor. Det samme vil være tilfældet med den lovgivning, vi nu er ved at gennemføre. Derfor er spørgsmålet om den frie sammenlægningsret næppe så stort, som nogle vil gøre det til. Jeg benægter ikke, at der findes et vist antal yngre landmænd på mindre ejendomme, der har et tillægsgjordsbehov, og det vil selvfølgelig være rigtigt, at dette imødekommes i den udstræk-

[Chr. Rasmussen.]

ning, det er muligt; men vi må gøre os klart, at dette spørgsmål lettest lader sig løse ved sammenlægning af to eller tre for små ejendomme, og hertil vil den nye udlånslov i høj grad kunne medvirke.

Vi må jo ikke hverken glemme eller overse, at det tempo, der har været på nedlægningen af landbrug i de seneste år, i meget vid udstrækning gælder enligt beliggende ejendomme eller helt små ejendomme, stammende fra 1899-loven, medens det er forholdsvis få i kolonierne efter 1919-loven, der indtil nu er forsvundet, men dette vil i højere grad blive aktuelt i de kommende år; det vil generationsskiftet simpelt hen medvirke til.

På denne baggrund anbefaler jeg at stemme for det ændringsforslag, landbrugsministeren har stillet om en sammenlægningsgrænse på 35 ha, et forslag, der er tiltrådt af et flertal, nemlig socialdemokratiet og socialistisk folkeparti, men at stemme imod det af det radikale venstre stillede ændringsforslag om en grænse på 25 ha; det samme gælder det konservative forslag om 100 ha.

Jeg har ikke mange bemærkninger at gøre til statshusmandsloven. Kært barn har jo mange navne, og denne lov har gennem årene fået forskellige tillægsnavne; hvor dækkende de forskellige navne er, skal jeg ikke udtale mig om. Men når venstre og de konservative nu ønsker den omdøbt til jordbrugsloven, kan jeg ikke følge dem. Godsejere og herremænd er jo også jordbrugere, og dem berører loven jo ikke. Jeg er endnu ikke nået så vidt, at jeg skammer mig for navnet husmand, ej heller statshusmand, og endelig kan jeg godt tilføje, at jeg personlig ikke tror på, denne form for landbrugslovgivning bliver så forfærdelig gammel, at en navneforandring skulle være særlig påkrævet. Jeg anbefaler derfor at stemme imod dette ændringsforslag, det gælder også de øvrige af mindretallet stillede ændringsforslag, medens jeg anbefaler at stemme for samtlige

af landbrugsministeren stillede ændringsforslag.

Hvad udlånsloven angår, skal jeg anbefale at stemme imod de af det konservative folkeparti stillede ændringsforslag, men at stemme for det af landbrugsministeren stillede ændringsforslag om ikrafttrædelsesdatoen og i øvrigt at stemme for lovforslaget i den foreslåede skikkelse.

Til lovforslaget om opførelse af arbejderboliger på landet har landbrugsministeren stillet en række ændringsforslag, der er tiltrådt af alle partier i udvalget undtagen de konservative, som vil motivere deres stilling her i salen. Jeg tror, jeg kan sammenfatte de foreslåede ændringer i, at loven skulle blive lidt lettere at administrere i de tilfælde, hvor der sker misligholdelse, eller hvor boligen overgår til andet formål end det, hvortil lånet er givet, således at staten holdes nogenlunde skadesløs.

Jeg skal i øvrigt for alle lovforslags vedkommende henvide til den ret udførlige betænkning.

Lad mig til slut gøre et par almindelige bemærkninger. Jeg tror, denne lovgivning er noget, folketinget vil komme til at beskæftige sig med ret ofte i de kommende år, men det er en lovgivning, der må tages etapevis. Det drejer sig nemlig ikke alene om en stor erhvervsgren inden for det danske samfund, men det drejer sig i lige så høj grad om menneskeskæbner. Landbruget vil gå ind i en helt ny tid, men for mange, ikke mindst dem, der er kommet lidt op i årene, vil omstillingen blive svær, og derfor må den tage tid.

Den opfattelse breder sig jo, at man er stærkt på vej bort fra selveje, og det er muligt, det er sidste generation af unge, der her skal lovgives for på dette område. Jeg tror ikke på statsovertagelse eller statsdrift, men jeg tror, folketinget inden for en overskuelig tid må tage stilling til andels- eller aktieselskabsdrift af betydelig større enheder med specialiseret drift af forskellig art. Den ungdom, der vokser op

[Chr. Rasmussen.]

nu, og som skal beskæftiges ved landbrug, vil ikke være mere bundet end andre, men da dyr nu engang skal passes hver dag, kræves der så store enheder, at folkeholdet er stort nok til afløsning på fridage, i sygdomstilfælde o. lign., og i så fald vil de konservatives 100 ha blive et indeklemt husmandsbrug. Men jeg tilføjer endnu en gang: man bør fare med lempe af hensyn til de menneskelige problemer.

Jeg skal med disse ganske få bemærkninger på mit partis vegne anbefale de af ministeren stillede ændringsforslag til alle 5 lovforslag og lovforslagene til endelig vedtagelse her i tinget.

Peter Larsen: Jeg skal tillade mig på venstres vegne at fremsætte nogle bemærkninger til de to første af de 5 lovforslag, der her er til behandling samlet.

Jeg vil gerne indlede med at udtrykke venstres tilfredshed med, at der nu er udsigt til, at disse lovforslag kan blive gjort færdig. Jeg tror, der er mange både inden for landbruget, men også i andre befolkningskredse, der med stor forventning har set hen til, at man nu kunne nå frem til en klaring af disse meget vigtige erhvervsbetonede og økonomiske spørgsmål.

Man kan jo sige, når der har været arbejdet i flere år i en kommission, at der for os at se er gået for lang tid, inden vi nærmede os det tidspunkt, hvor afslutningen er nær. Men jeg vil også gerne udtrykke vor tilfredshed med væsentlige af de hovedlinjer, der ligger i den nye landbrugslov; det er principper, som vi fra venstres side gerne vil fremhæve ud fra den betragtning, at den giver væsentlig større muligheder for landbrugserhvervet til selv i højere grad at disponere og tilrettelægge arbejds- og driftsform. Dette anser vi for at være meget værdifuldt.

Men når dette er sagt, vil jeg også gerne nævne det for os beklagelige i, at den politiske situation her i tinget har udviklet sig derhen, at det ikke i første række er en saglig vurdering af problemerne, men mere en politisk løsning, der kommer til at præge i hvert fald et meget væsentligt afsnit af den nye landbrugslov. Jeg tænker her på spørgsmålet om sammenlægningsgrænserne.

Efter at et flertal i landbokommissionen under hensyn til hele udviklingen har ment at måtte fastslå 45 ha som en rimelig grænse, og efter at ministeren nu tre gange her i folketinget har fremsat lovforslag, der stort set eller i næsten et og alt har fulgt flertalsindstillingen fra landbokommissionen, og der formentlig her i folketinget reelt er et meget stort flertal for at følge indstillingen fra landbokommissionen, så befinder vi os nu alligevel i en situation, hvor dette spørgsmål har fået en afgørelse, der mere bærer præg af politisk vurdering end en saglig indstilling. Det vil vi beklage fra venstres side. Vi har i vort arbejde både i landbokommissionen, men også i folketingsudvalget lagt megen vægt på at søge at få et praktisk resultat ud af det på den måde, at det var rummeligt nok til at favne alt det nye, som dansk landbrug står over for.

Men må jeg føje til, at venstre ikke i dette spørgsmål er så dogmatisk; at vi ikke ville erklære os villige til at forhandle. Vi har tilbudt forhandling om dette spørgsmål, som et led i en større sammenhæng, også rækkende ind på de andre områder, som min kollega hr. Niels Eriksen senere vil beskæftige sig med; vi har tilbudt forhandling, men der var desværre ingen mulighed derfor, og det finder vi beklageligt, fordi landbrugsloven jo netop som hovedlov for alle de øvrige områder afstikker retningslinjer og giver regler, fastsætter grænser, der går igen andre steder og derfor får virkninger også andre steder.

Det er for os uforståeligt, at man ikke har villet gå ind på at tilvejebringe et grundlag, der i højere grad er i overensstemmelse med de krav, udviklingen stiller os over for. Jeg tænker her på krav om en mere frisindet lovgivning, en mere rummelig lovgivning, ikke sådan at forstå, at man med en anden sammenlægningsgrænse ville give udtryk for, at den og den brugsstørrelse eller brugsform vil være den mest ideelle; det er der vel ingen der er i stand til med sikkerhed at fastslå. Det, der for os er det væsentlige, er, at man bygger på frivillighedsprincippet, at man bygger en lovgivning op, der står som et tilbud til landbruget og navnlig til de unge om de muligheder, hvorefter de fremover kan

[Peter Larsen.]

disponere, således at vi kunne få tilvejebragt en lovgivning, der i videst muligt omfang undgår at bygge på dispensationer.

Den udvikling, vi er inde i, og som jo er markeret meget stærkt af den store afgang, der har været fra landbruget, navnlig af de unge, idet man kan konstatere, at aldersgruppen 21-25 år er blevet halveret i de sidste 5 år, er en understregning af, at vi må have et åbent sind over for de vilkår og muligheder, der måtte være for dem, der forhåbentlig ønsker at fortsætte som selvstændige landmænd. Jeg mener også, vi har en opgave i at være så rummelige, at vi ikke kommer bagefter i den udvikling, der er i gang. Jeg er vel klar over, at uanset strukturlovgivningen vil erhvervsudviklingen fortsat undergå ændringer, også for så vidt angår afgang, der jo er bestemt af en række andre faktorer af økonomisk art, men når jeg peger på det farlige i for folketinget at være bagefter, hænger det sammen med, at vi gerne skulle undgå en alt for omfattende dispensationslovgivning, der jo indebærer, at det vil være vanskeligt at opnå så ensartede afgørelser, som det ellers er ønskeligt.

Vi lægger i venstre meget stor vægt på, at den jordfordeling, som den nye landbrugslov rummer mulighed for, får så fremskudt en placering som muligt. Jeg tror, det er af afgørende betydning, da ingen jo med sikkerhed kan fastslå størrelsesformen, at man lægger hovedvægten på en god arrondering, og vi håber også, at det vil få lejlighed til at slå igennem, når den nye lov skal administreres. Vi anser disse problemer for at være af overordentlig stor betydning.

Vi havde som sagt gerne set, at ministerens oprindelige forslag var blevet gennemført; vi tror, at det ville have skabt klarere regler i administrationen af hele landbrugslovgivnings område, og må som sagt beklage, at det ikke finder sted.

Må jeg i denne forbindelse sige, at vi også gerne havde set, at lovforslaget om støtte og lån til de nyetablerede havde været med i sammenhæng med de øvrige lovforslag. Jeg tror, det er et nødvendigt led i hele jordlovgivningen, også for så vidt angår selve strukturspørgsmålet; det er jo netop

i forbindelse med disse nye love, at de unge landmænd nu skal til at disponere, idet de må gå ud fra denne lovgivning.

Selv om vi håber, den kan komme frem til revision igen om få år, skal de alligevel disponere efter denne lovgivning. Derfor var det rart, om man havde haft en støtteordning. Den behandles jo for øvrigt i det samme udvalg, som har behandlet disse lovforslag, og vi håber, at ministeren og regeringen vil være indstillet på at få denne lovgivning afgjort så hurtigt som muligt og helst med så væsentlige forbedringer, at der kan blive tale om en reel hjælp til de unge landmænd.

Hr. Chr. Rasmussen var inde på nogle betragtninger vedrørende selvejet. Jeg kunne fristes til at tage tråden op, men skal afstå fra det. Jeg vil blot i denne sammenhæng nævne, at det for os i venstre er noget helt afgørende, at man støtter enhver bestræbelse, der har til hensigt og formål at bevare selvejet i den udstrækning, det overhovedet er muligt, og det er også på den baggrund, man skal se vort ønske om at få fremmet den øvrige lovgivning vedrørende specielt de unge landmænds muligheder.

Om forslaget til udstykningslov skal jeg ikke gøre mange bemærkninger. Vi har i venstre noteret den henvendelse, vi har fået fra provinshavnene, og vi er tilfredse med, at man nu tager dette spørgsmål op, og vil i denne forbindelse henstille til justitsministeren, at han fremmer denne sag mest muligt, således at vi kan opnå en ligestilling af vilkårene for udlejning af havnearealer i provinshavnene og her i København.

Sluttelig vil jeg gerne sige, at vi i venstre ønsker at opretholde ministerens oprindelige lovforslag om landbrugsejendomme. Vi tror, at det ikke alene er i landbrugets, men i hele samfundets interesse, at lovgivningen bliver så rummelig, at den åbner for de fornødne muligheder, og vi kan derfor stemme for de af ministeren stillede og af hele udvalget tiltrådte ændringsforslag, som i overvejende grad er af teknisk karakter. Må jeg om de ændringsforslag, der er stillet til landbrugslovforslaget af det radikale venstre og af det konservative folkeparti, samt om det, der er stillet af landbrugsministeren og tiltrådt af regeringspartiet og SF, sige, at venstre i konsekvens af vor holdning over

[Peter Larsen.]

for ministerens oprindelige forslag vil undlade at stemme om de her nævnte ændringsforslag.

Ændringsforslagene fra partiet liberalt centrum er jo meget omfattende og vil i realiteten betyde en fuldstændig omlægning af en række af de grundsynspunkter og grundregler, hvorpå vor landbrugslovgivning hviler. Vi kan ikke med de få timer, der har været til rådighed, overse den fulde konsekvens af de meget omfattende ændringer, der her er tale om, og vi vil derfor anbefale, at man også her undlader at stemme om ændringsforslagene.

Niels Eriksen: Jeg skal gøre nogle bemærkninger om de tre næste forslag.

Jeg vil udtrykke min beklagelse over, at man ikke i udvalgsarbejdet om lovforslaget om statshusmandsloven fra flertallets side har vist forhandlingsvilje med hensyn til en meget væsentlig ting, nemlig statens forkøbsret, der efter forslaget kan tinglyses på alle landbrugsejendomme. Modstanden mod forkøbsretten er i alle landbrugskredse meget stor, og i landbokommissionen var der flertal for dens afskaffelse.

Forkøbsretten er efter mit partis opfattelse ganske unødvendig for at fremme almindelige jordrationaliseringsformål. Til disse formål har jordlovsudvalget jo mulighed for at købe jord og ejendom i fri handel; man har nu ophævet den generelle forkøbsret for større ejendomme, ejendomme med over 56.000 kr.s grundbeløb efter 1950-vurderingen, og det har man gjort, fordi forkøbsretssystemet ingen væsentlig praktisk betydning har haft i den forløbne tid. Når man nu har disse erfaringer, er der ikke meget konsekvens i at lovfæste en forkøbsret, der gælder for alle landbrugsejendomme. Hvis den nye regel overhovedet skal få praktisk betydning, vil den blive forbundet med et overordentlig stort administrativt besvær og store bekostninger for dem, der handler med ejendomme. Man taler om at give landbruget større frihed og mulighed for at finde sin fremtidige struktur inden for de, synes jeg, for snævre rammer, der nu bliver gældende, men disse rammer er jo dog et betydeligt fremskridt i forhold til det, vi har i dag. Men samtidig med at man gør dette, så besværliggør og fordyrer man

omsætningen af landbrugsejendomme ved indførelse af denne forkøbsret.

Må jeg nævne en enkelt ting. De fleste landbrugsejendomme omsættes jo kort før såtid. Er der tinglyst forkøbsret på ejendommen, ja, så går der ellers kan gå 4 uger, før man er pligtig fra landbrugsministeriets side at meddele, om forkøbsretten bliver udnyttet. Tror man ikke, at købere vil være meget tilbageholdende med overhovedet at interessere sig for sådanne ejendomme? Dermed kan det blive til betydelig økonomisk skade for de landmænd, der får tinglyst forkøbsret.

Vi ønsker altså forkøbsretten fjernet fra lovforslaget og har sammen med det konservative folkeparti stillet ændringsforslag herom under nr. 4.

Nu er det jo ikke givet, at dette ændringsforslag bliver vedtaget, der er jo sket visse ting her i folketinget i de sidste 8-10 dage, og skal vi beholde forkøbsretten, er det for os meget væsentligt at få fastslået, hvordan det er ministerens hensigt at den skal administreres, og jeg vil derfor gerne have lov til at spørge ministeren, om ministeren vedstår de udtalelser, der blev fremsat her for et år siden af ministeren, hvor han sagde: det er en selvfølge, at forkøbsret kun vil blive pålagt, såfremt tillægsjorden skønnes at ville kunne fraskilles ejendommen uden væsentlig ulempe for denne, eller såfremt ejendommen som helhed skønnes at kunne sammenlægges med en anden ejendom. Det var altså en relativt snæver fortolkning af forkøbsretten. Jeg ville gerne, om ministeren ville vedstå, at sådan skal den administreres og kun sådan.

Vi glæder os over, at jordrentesystemet nu fjernes fra statshusmandsloven. Det er en principiel forbedring af stor rækkevidde, og vi er helt enige i, at det tillades brugerne af jordrentejord at indfri deres forpligtelser, både når det drejer sig om statsjord, og når det drejer sig om præstegårdsjord.

Vi er også tilfredse med, at man har fået en aftale med kirkeministeriet og menighedsrådene om afviklingen. Vi finder, at denne afvikling skal ske på en for jordrenteburgen absolut fair måde, men det drejer sig jo nu engang om en ældre jordrenteforpligtelse på ældre brug, og derfor finder vi, at afdragstiden på de afløsningslån, man vil tilbyde, er lovlig lang; der er foreslået 40 år.

[Niels Eriksen.]

Vi synes, at 30 år kunne være passende, og vi stiller ændringsforslag herom sammen med de konservative under nr. 10-13. Vi vil også gerne have lavet det sådan, at de, der ønsker afløsningen ved en kontant udbetaling, ikke bliver ringere stillet end dem, der får det fulde og lange statslån.

Ja, så er der endnu en ting, som jeg også gerne ville have ændret, lovens titel. Den er jo lang og lidet tidssvarende og dækker ikke det, der nu er meningen med loven. Vi stiller derfor sammen med det konservative folkeparti under nr. 1 ændringsforslag om, at loven kort og klart skal hedde jordbrugsloven. Jeg hørte nok, at hr. Chr. Rasmussen før sagde, at loven ikke omfattede herremænd og godsejere, og det ved jeg meget vel, men den omfatter i hvert fald mange landmænd, der ikke er statshusmænd, og den vil komme til at omfatte langt flere med det sigte, som loven nu får, og derfor vil det være rigtigt at give den en helt kort og neutral titel.

Ja, jeg skal om dette lovforslag yderligere kun sige, at vi anbefaler at stemme for de ændringsforslag, som landbrugsministeren har stillet med tilslutning fra hele udvalget, og at stemme for de ændringsforslag, der er stillet af venstre og de konservative, og som jeg har skitseret.

Om de øvrige to lovforslag skal jeg ikke sige meget. Forslaget om opførelse af arbejderboliger på landet synes jeg er blevet forbedret ganske betydeligt. Vi er blevet inødekommet i retning af, at der nu bliver klarere regler i henseende til, hvordan man kan afløse de forpligtelser, man har indgået ved at få lån af den karakter. Strukturændringerne går jo ganske hurtigt i landbruget, og derfor kan der være opført ejendomme, som ikke længere svarer til det, der var tænkt, da de blev opført, og derfor er det helt naturligt, at der bliver mulighed for, at de kan få afløst deres forpligtelser og omsættes, og vi er ganske godt tilfreds med det, som nu kommer til at stå i loven.

Jeg skal lige nævne, at vi også synes, det er rigtigt, at byggearealet nedsættes fra 1.000 m² til 700 m². Det er en naturlig følge af landsbyggeloven. Også for arbejderboligerne bliver der nu mulighed for at afløse jordrenten, og også dette er vi tilfreds med.

Om forslaget til udlånslov skal jeg ikke sige andet, end at jeg anbefaler det. Vi

er tilfredse med, at beløbet bliver forhøjet betydeligt; der bliver brug for disse penge. Men det, der for os er det afgørende, er, at loven nu må blive administreret på en sådan måde, at den bliver til virkelig støtte for en rationalisering af landbrugsbedrifterne.

H. C. Toft: Gennem flere år har landbo-kommissionen arbejdet med de spørgsmål, vi har til behandling her i dag, og de to lovforslag, jeg på det konservative folkeparti vegne skal give udtryk for vort syn på, er forslag til lov om landbrugsejendomme og forslag til lov om ændring i lov om udstyknings og sammenlægning m. m. af faste ejendomme.

Jeg vil gerne her i dag sige, at i landbo-kommissionen har vi givet udtryk for det konservative folkepartis synspunkter, ved 3 førstebehandlinger her i Folketinget har vi gentaget vore synspunkter, og i dag har vi fremsat 3 ændringsforslag til det forslag til lov om landbrugsejendomme, som landbrugsministeren har fremsat her i Folketinget. Vi er af den samme opfattelse som dengang, da vi afgav betænkning i Landbo-kommissionen, den samme opfattelse, som vi har givet udtryk for ved de 3 førstebehandlinger, og jeg vil gerne her om det ene af de 3 ændringsforslag, det konservative folkeparti har stillet, sige, at vi ønsker, at man ændrer paragraffen, hvorefter man forlanger af den, der har en enkelt landbrugsejendom, at den skal drives af beboerne, med andre ord, at han skal bo der. Det mener vi ikke er i overensstemmelse med den udvikling og de tendenser, der er i tiden, og derfor mener vi, at denne bestemmelse om, at ejendommen skal drives af beboerne, bør udgå af ministerens lovforslag.

Det andet forslag, vi stiller, er, at man går op til en fri sammenlægningsret på 100 ha. Når vi stiller dette forslag, er det ud fra ønsket om at nå frem til den størst mulige forenkling og den mindst mulige administration, for herefter ville det jo være sådan, at det afgørende for, om en sammenlægning kunne finde sted eller ej, var, om de pågældende ejendomme driftsmæssig var velbeliggende for hinanden. Ved at åbne adgangen til fri sammenlægning op til 100 ha mener vi, at det vil være muligt — om ikke 100 pct. så i al fald nær derved — at kunne udnytte de tekniske hjælpemidler, som er

[H. C. Toft.]

til rådighed for landbrugserhvervet i dag. Vi mener samtidig, at vi med denne friere adgang til at sammenlægge landbrugsejendomme åbner en større mulighed for de mindre ejendomme til at kunne finde købere. Det er vor opfattelse, at mange, mange mindre ejendomme i store dele af landet i de kommende år står over for store vanskeligheder med at kunne finde købere, og også derfor mener vi, at vort forslag er rigtigt.

Vi har endvidere stillet et ændringsforslag gående ud på, at alle ejendomme mellem 2 og 7 ha skal kunne tillægges en anden ejendom uanset dennes størrelse, såfremt de har arealgrænse sammen. Det er også ud fra ønsket om at tilgodese de mindre ejendomme, således at de lettere kan afsættes, og jeg vil gerne her tilføje, at det er jo væsentligt billigere for samfundet og også en meget lettere opgave at løse for den enkelte, hvis man lægger en mindre ejendom til den større ejendom, idet man dér sjældent vil stå over for store bygningsinvesteringer, hvad man vil gøre, når det drejer sig om at lægge flere mindre landbrugsejendomme sammen.

Jeg vil gerne om de ændringsforslag, der i øvrigt er stillet, sige, at vi selvfølgelig ikke kan stemme for det forslag, som er stillet af landbrugsministeren og tiltrådt af S og SF, og hvorefter man nedsætter den frie sammenlægningsgrænse fra 45 til 35 ha, ligesom vi ikke kan stemme for det forslag, der er stillet af det radikale venstre om en sammenlægningsgrænse på 25 ha. De ændringsforslag, der er stillet uden for betænkningen fra liberalt centrums side, vil vi undlade at stemme om, idet vi fra det konservative folkeparti med de ændringsforslag; vi har stillet, har tilkendegivet vore synspunkter på dette område.

Jeg beklager, at udviklingen har været sådan for landbrugsministeren, at han i dag må medvirke til at ændre sit oprindelige forslag; vi ved, at det er under påvirkning fra anden side, han gør det. Når nu socialdemokratiets ordfører, hr. Chr. Rasmussen, giver udtryk for, at han mener, at det forslag, vi stiller om 100 ha, snart vil vise sig at give en ejendomsstørrelse, der vil forekomme som et indeklemt husmandsbrug, vil jeg gerne spørge: hvordan vil

det så gå med de ejendomme på 35 ha, hr. Chr. Rasmussen? Jeg fatter ikke rigtig, hvordan man kommer til, at 100 ha nærmest er for lidt, og så alligevel stemmer for 35 ha. Men det er vel ikke sådan, at vi under en udvalgsbehandling mellem anden og tredje behandling kunne finde frem til en mere fornuftig arealgrænse end den, ministeren og flertallet her i salen i eftermiddag indstiller til vedtagelse; så er vi i alt fald villige til at forhandle, og det vil jo sikkert åbne mulighed for et langt bredere flertal her i folketinget end et flertal af S og SF, hvis landbrugsministeren og socialdemokratiet vil gå højere op.

Jeg skal ikke sige mere om forslag til lov om landbrugsejendomme, men om det andet lovforslag, om udstykning og sammenlægning af faste ejendomme, vil jeg gerne sige, at vi jo også i allerhøjeste grad har bemærket os den henvendelse, der er kommet fra Foreningen af Areallejere i danske Provinshavne. Vi fatter faktisk ikke, at den danske dommerforening, justitsministeren og landbrugsministeren kan sige, at man må fraråde, at man ændrer ved forholdene i provinshavnene. Når forholdet er det, at man i Københavns havn har de forhold, som provinshavneareallejerne ønsker, ja så forstår jeg ikke, hvorfor man ikke sagligt også kan løse denne opgave nu, men at man nu ligefrem skal nedsætte et særligt udvalg til at beskæftige sig dermed. For jeg kan da ikke tro, at det er ud fra ønsket om, at der stadig væk også på dette område skal være en forskelsbehandling af København og provinshavnene.

Forslag til lov om ændringer i lov om udstykning og sammenlægning af faste ejendomme vil det konservative folkeparti stemme for, men vi opfordrer justitsministeren til snarest muligt at få klaret problemerne, således at lejere og ejere i provinshavnene kan få samme vilkår og muligheder, som der er i Københavns havn.

Chr. R. Christensen: Må jeg til det lovkompleks, vi her har til behandling, sige, at selv om vi ikke har opnået de forbedringer under udvalgsarbejdet, som vi havde håbet på, ser det for mig alligevel ud, som om det bliver love, der på mange måder byder forbedringer i forhold til den eksisterende jordlovgivning. Man har på flere

[Chr. R. Christensen.]
områder imødekommet konservative synspunkter, og selv om lovgivningen her efter vort skøn endnu ikke er tidssvarende, er der nået et stykke vej.

Vi forlanger ikke, at loven her skal vise vejen, vi må derimod beklage, at man end ikke er nået så langt frem ad vejen, at loven registrerer de faktiske forhold, for det faktiske forhold er jo, at man i det administrative arbejde ikke alene er nået forud for den gamle lovgivning, men også forud for den nye, som vi her står over for at skulle vedtage. Jeg beklager altså, at man ikke er nået videre, og kan kun udtrykke min glæde over, at det, vi står ved, er en station på vejen, og at vi i løbet af en kortere årrække må gå endnu et stykke vej.

Hr. Chr. Rasmussen talte om, at det måske var ved at være mod slutningen med ejendomsretssystemet og forkastede stats-eje af landbruget, men nævnte, at måske skulle andelselskaber og aktieselskaber træde i stedet. Ingen kan jo spå om fremtiden. Jeg føler dog trang til her at pege på, at vi har jo i de svundne år gjort en række forsøg med andelsstalde, der alle er resulteret i det samme: at andelsstaldene ikke har vist deres bæreevne, og at man ikke har set noget andet system, der har kunnet stilles ved siden af ejendomsretssystemet med hensyn til hensigtsmæssighed for dansk landbrug.

Må jeg om forslaget til statshusmandslov sige, at også dette yder forbedringer, og derfor havde vi ønsket også at forbedre navnet til jordbrugsloven. Det er ikke opnået, men det er også en af de ting, jeg regner med at vi opnår i løbet af et kortere åremål.

§ 8 i statshusmandsloven undergår en gennemgribende forandring ved dette lovforslag. Den generelle forkøbsret falder ud, og her er man altså også begyndt på afvikling af et system, som vi ikke kan sympatisere med, et system, der har haft meget ringe praktisk betydning, og som man nu altså begrænser væsentligt. Vi konstaterer dette med en vis tilfredshed, men beklager, at man ikke har kunnet nå at gå vejen fuldt ud, og at man har indført et tinglysningssystem af et sådant omfang og af en sådan karakter, at selv de folk,

der her må forsvare det og stemme for det, har tilkendegivet deres meget store betænkelighed derved.

Man har indført et system, så man næsten kan tinglyse forkøbsret på alle landbrugsejendomme, og man har ikke klart afgrænset formålet med denne tinglysning. Det står for mig som en given ting, at hvis man vil anvende dette tinglysningssystem i fremtiden, vil det medføre et administrativt besvær, der står i fuldkommen misforhold til, hvad selv vennerne af det mener man kan få ud af det. Det betyder et bekosteligt system, det betyder også, at man må trække på vore landinspektører i en udstrækning, som vi ikke har været vant til; det betyder usikkerhed for de unge, der skal overtage ejendomme, derved at de kan komme ud for at måtte vente i 30 dage på at få svar på, hvorvidt ejendommen er deres eller staten træder ind, og det kan jo være ubehageligt navnlig i den tid, hvor man handler mest med ejendomme, i såtiden. Det er et system, som det konservative folkeparti afgjort må vende sig imod, og vi foreslår, at dette princip udgår af lovgivningen.

I § 25 i statshusmandsloven sker der derimod en ting, som vi hilser med meget stor glæde, idet man her bryder med det gamle jordrentesystem, som man nu har haft i jordlovgivningen siden 1919, og som det konservative folkeparti har vendt sig imod alle disse år. Vi mener ikke, at stats-eje af den danske jord er den rigtige form, og nu er vi altså nået dertil, at dette system endelig er brudt sammen. Alle har erkendt, at det ikke egner sig for danske landbrugsforhold i den periode, vi er inde i, og det hilser vi med tilfredshed, og vi er enige om at udtale vor glæde over, at det nu bliver tilladt at indfri jordrenteforpligtelser. Vi vil gerne være med til også at skabe sådanne forhold, at disse forpligtelser kan indfries på en rimelig måde.

Må jeg også her nævne, at der under behandlingen er foreslået en ændring, hvorefter menighedsrådenes interesse tilgodeses, sådan som jeg gentagne gange har talt for. Også det kan vi konstatere vor tilfredshed med. Man stiller lån til rådighed til afløsning af jordrenteforpligtelsen. Jeg synes ligesom hr. Niels Eriksen, at disse lån har en frist, der i betragtning af, at det drejer sig om ældre ejendomme og ældre forpligtelser, er

[Chr. R. Christensen.]

for lang, og vi foreslår sammen med venstre, at afviklingsperioden begrænses noget.

Jeg skal altså anbefale, at man stemmer for de ændringsforslag, venstre og det konservative folkeparti har stillet vedrørende statshusmandsloven.

Må jeg så om forslaget til lov om opførelse af arbejderboliger på landet sige, at her sker efter vort syn forbedringer, idet man også her foreslår ret til at afvikle jordrentesystemet på omtrent samme vilkår som efter statshusmandsloven, og man gør en anden ting, som vi også hilser med tilfredshed, idet man nemlig giver mulighed for fritagelse for rådighedsindskrænkninger, der har hvilet på landarbejderboliger op til 20 år efter, at lånene er indfriet. Vi har syntes, det var urimeligt. Vi synes ikke, at dette system har passet tilstrækkeligt ind i de forhold, vi ønskede at have, og navnlig ikke i det landbrug, der er midt i en strukturrationaliseringsperiode.

Vi har ikke stillet ændringsforslag til dette lovforslag, idet vi mener, at selv om der er kommet forbedringer, så drejer det sig her om en lov, der har overlevet sig selv. Vi har konstateret, at af de 464 lån til arbejderboliger på landet, der blev givet sidste år, er kun 180, det vil sige godt og vel $\frac{1}{3}$, givet til dem, der er beskæftiget med egentligt landbrugsarbejde, og når vi så tager i betragtning, at et væsentligt antal ikke-registrerede har forladt eller forlader landbrugsarbejdet, må jeg have lov til at konstatere, at der her i hvert fald ikke er tale om en egentlig landbrugslovgivning. Der er intet reelt kriterium for, om man er kvalificeret til at få lån efter denne lov eller ikke. Derfor mener vi egentlig, at de lån, der gives her, i virkeligheden burde gives efter de almindelige boliglove, og vi ser ikke de grænser, der er stillet op her, som tilstrækkelig begrundelse for at opretholde denne særlovgivning med hele det administrationsapparat, der er bundet dertil.

Hvis der bliver lejlighed dertil under enkeltafstemning, vil vi stemme for paragraffen om jordrentens afvikling og om rådighedsindskrænkningernes afvikling, men ellers kan jeg ikke her tilsige, at vi ved tredje behandling vil medvirke til lovforslagets gennemførelse.

Niels Ravn: Jeg skal gøre nogle få bemærkninger til forslaget til udlånslov i forbindelse med statshusmandsloven.

Jeg vil i denne forbindelse indledningsvis stærkt beklage, at landbrugsministeren har ønsket at udskyde behandlingen af lovforslag nr. 90, lovforslaget om udlån til yngre landbrugere, der i udvalget behandledes sammen med disse lovforslag, idet der efter det konservative folkepartis opfattelse er en snæver forbindelse mellem disse lovforslag. Det er der ikke noget at gøre ved; det har man ikke fra regeringens side ønsket afgjort nu, af for mig ukendte grunde.

Når det konservative folkeparti ønsker væsentlige beløb fra udlånsloven vedrørende statshusmandsloven overført til lov om udlån til yngre landmænd, skyldes det, at vi mener, at der i lovforslaget om udlån til yngre landmænd er perspektiver, der peger fremad for dansk landbrug. Hvis lovforslaget ændres efter de retningslinjer, vi har foreslået, er der skabt et grundlag for, at generationsskiftet vil kunne gennemføres på rimelige vilkår, så er der skabt et grundlag for, at også de lidt ældre, eller hvad skal vi sige, ikke helt unge landmænd, kan få deres tillægsjord klaret ved eventuelt køb af ejendom nr. 2.

Det modsatte kan siges om udlånsloven til statshusmandsloven, der har relation til en lov, statshusmandsloven, der efter vor mening er forældet. Det er en lov, der er kommet til verden i en anden tid, under helt andre vilkår; udviklingen har, som jo også hr. Chr. Rasmussen var inde på, for længst passeret det, denne lov bygger på; den er for en tid, som vi ikke mere lever i, og derfor skulle vi heller ikke beskæftige os med den mere.

Vi må nu have nye retningslinjer, vi må have nye synspunkter inden for dansk landbrug, og af denne grund ønsker vi altså disse beløb overført. Vi gør det, fordi vi mener, at statshusmandsloven såvel jordpolitisk som administrativt er forældet. Lovforslaget vedrørende yngre landmænd er på begge disse områder helt anderledes opbygget. Det er mere enkelt, der er perspektiver i det, som passer til nutidens forhold, og det er derfor, vi i betænkningen har stillet ændringsforslagene under nr. 1, 2, 3 og 4, hvorefter vi foreslår, at dels det beløb,

[Niels Ravn.]

der stilles til rådighed efter jordfonden, dels en betragtelig del af de beløb, som statskassen stiller til rådighed, overføres til lov om udlån til yngre landmænd.

Vi ønsker at gøre det på den måde, at landbrugsministerens tanke om et kursudligningslån forlades, og at der gives de unge et direkte statslån. Kursudligningslån betyder jo, at lånegrænserne kommer så højt op, at man kan befrygte, at det vil bevirke en stigning i ejendomspriserne; selv om det i og for sig ikke skulle være relevant, ved vi, at sådan er det jo. Efter vort forslag kan vi nøjes med en udlånsgrænse på 75 pct. af handelsværdien imod ministerens 90 pct., og det betyder endvidere, at de unge får bedre økonomiske vilkår, både med hensyn til afdrag og rente: de kan få en effektiv rente på 8 pct., modsat ministerens på 10 pct.

Af disse grunde må jeg anbefale, at man, som jeg sagde før, stemmer for de af os i betænkningen stillede ændringsforslag under nr. 1, 2, 3 og 4, og jeg kan også anbefale, at man stemmer for det af landbrugsministeren stillede ændringsforslag under nr. 5 med hensyn til ikrafttrædelsestidspunktet.

Morten Lange: Denne fredelige debat er måske lidt af et modstykke til tidligere dages begivenheder. Det er jo godt, at landbruget stadig væk har en fredsommelig indflydelse på gemytterne. Det forekommer mig også, at de ændringsforslag, der er stillet, og hele det arbejde, der er gjort i udvalget, har været af en forholdsvis konstruktiv art, og jeg vil på mit partis vegne kunne tilslutte mig de mere — skal vi sige — grundlæggende af ændringsforslagene, som er tiltrådt af landbrugsministeren, og som vi mener på flere punkter har pyntet på lovforslagene.

Der er på den anden side ikke nogen tvivl om, at disse love kun er en foreløbig station på vejen. Vor landbrugslovgivning er i en overordentlig hastig udvikling, og jeg er sikker på, at vi vil se ganske betydelige revisioner af disse paragraffer inden for en forholdsvis kort årrække. Det kommer nok

ikke mindst til at gælde spørgsmålene i forbindelse med affysning af landbrugsforpligtelsen, som jo er en pligt, der påhviler de landbrugsmæssigt dyrkede områder, på ganske samme måde som vi har fredskovspligt, og det er jo ganske interessant at se, hvordan fredskovspligten er blevet meget hårdere eksekveret end landbrugsforpligtelsen; fredskovspligten er næsten uafrystelig, havde jeg nær sagt, hvorimod man uægtelig igennem tiderne er gået meget lemfældigt frem over for landbrugsforpligtelsen.

Jeg mener, at nogle af de ændringsforslag, der er stillet her, nok skærper dette forhold en ganske lille smule. Der bliver ikke helt så frit slag til at få aflyst landbrugsforpligtelsen, når der blot er tale om et eller andet spekulationsformål; men efter min opfattelse vil det være nødvendigt relativt snart at gøre det helt klart, at landbrugsforpligtelsen er en virkelig forpligtelse, der hviler på disse jorder, og hvis den skal aflyses, skal samfundet have en erstatning. Jeg tror, at en frigørelsesafgift vil være en overordentlig forstandig ting, og den ligger ganske i naturlig forlængelse af hele det lovgivningsarbejde, vi her arbejder med.

Et andet af de sædvanlige stridsspørgsmål herinde er naturligvis sammenlægningsgrænserne, hektargrænserne, og det er jo helt klart, at dette lovforslag giver disse grænser et ganske alvorligt hop opefter. Man standser i forslaget ved en sammenlægningsgrænse på 75 ha. Fra konservativ side forsøger man et beskedent overbud op til 100 ha. Jeg har fornemmelsen af, at hvis man kommer vel over de 75 ha, så har man altid en eller anden mærkelig omvej til sammenlægning, så der bliver sammenlagt alligevel, derfor hænger jeg mig ikke så forfærdelig meget i denne overgrænse; men jeg vil dog mene, at det, skal vi sige, om ikke andet, så af moralske grunde, vil være rimeligst at stemme imod den konservative overbudspolitik på dette område. Jeg er godt tilfreds med de 75 ha som overgrænse.

Men der har været mere diskussion om undergrænsen, og jeg vil gerne have gjort

[Morten Lange.]

klart, at når vi fra socialistisk folkeparti takker landbrugsministeren for ændringsforslag på dette område — som vi har presset ham temmelig stærkt for at få frem, og vi er meget glade ved, at han er kommet os i møde — så er årsagerne ikke, at vi har lagt os fast på, at 35 ha eller 30 ha, som vi bad om, eller 25 ha, som vi såmænd også godt kunne have set på med en vis sympati; er en matematisk velberegnet grænse for, hvorledes tingene optimalt skulle være.

Hensigten med at sætte en sådan lavere grænse er i virkeligheden en ganske anden. Den er at sørge for, at den gruppe, der ligger inden for lovens hovedbestemmelse, nemlig brugene på de 35 ha — hvis ændringsforslaget vedtages — altså de forholdsvis mindre brug, bliver dem, der først og fremmest får del i de midler, der står til rådighed til udlån. Det er dér, denne paragraf efter min opfattelse først og fremmest har betydning; det er også dér, den er vigtigst. Der er begrænsede penge til disse store omlægninger, og hvis ikke de forholdsvis mindre landbrugere får den væsentlige del af disse penge, så har jeg min ganske bestemte fornemmelse af, hvad der bestemmer strukturdannelsen i dansk landbrug: ikke dygtighed, men derimod, hvem der tilfældigvis kan lægge sig på kapital nok, og det er ikke noget godt kriterium. Derfor er jeg meget glad ved, at vi får denne grænse sat ned til de 35 ha, og som sagt, jeg tror, det vil vise sig, at strukturdannelsen derigennem kommer til at gå efter rigtigere kriterier.

Jeg skal ikke gå i detaljer med hele den række af ændringsforslag, der i øvrigt er stillet. Jeg har såmænd en smule sympati for det ændringsforslag, som venstre og de konservative har stillet vedrørende en ændring af lovens navn til „jordbrugsloven“ og ikke længere „statshusmandsloven“. Men det ville jo være frygteligt, om vi fældede regeringen på sådan et spørgsmål, så jeg vil da ikke risikere at stemme for ændringsforslaget. Før eller senere skifter loven vel navn, når der ikke er et eneste statshusmandsbrug tilbage i den, og denne grænse nærmer vi os jo.

Bortset fra dette skal jeg ikke sige mere om ændringsforslagene, men blot komme med et par kommentarer om de fremtids-

udsigter, som hr. Chr. Rasmussen i sin indledende ordførertale for socialdemokratiet var inde på — nogle ting, som jeg gerne vil tilføje nogle bemærkninger om.

Jeg er ikke i tvivl om, at ejendomsforholdet i dansk landbrug i fremtiden står over for en radikal ændring. Jeg tror heller ikke på, at den private ejendomsret er noget, der vil være typisk for en fremtid, som ligger bare en 10-20 år frem. Det er en betydelig kapital, der må skaffes til rådighed, hvis man som privatmand skal overtage en bedrift af den størrelsesorden, vi i øjeblikket arbejder os henimod; det er jo snart en millioninvestering, hvoraf naturligvis de fleste penge kommer fra diverse låneinstitutioner, men det er alligevel en ganske betydelig virksomhed, som en landbrugsejendom i dag økonomisk repræsenterer. Jeg tror ikke, vi kan bygge på, at det skal være en privat ejendom på lang sigt; jeg tror, at en form for samfundseje eller andelsdrift i langt højere grad vil blive typisk. Vi havde forsøgt i arbejdet med disse lovforslag at planlægge eller forberede lidt i den retning ved at få indsat en bestemmelse om, at statens jordlovsudvalg kunne opkøbe ejendomme også med det formål at anvende dem som forsøgsgårde eller andre større producerende enheder, og vi mener stadig væk, at det er en fornuftig idé, og dér ender vi også nok. Det er jo tit sådan i dette som i så meget andet lovgivningsarbejde, at lovforslagene skal fremsættes en gang eller to, før de rigtig kommer i kurs. Jeg tror altså, at lovgivningen her i fremtiden nok i højere grad vil sigte på at skaffe jord til den slags formål: til forsøgsgårde, andelsbrug og andre større produktive enheder, som vi formodentlig får brug for en hel del af.

Jeg havde for øvrigt også håbet — det ligger ganske vist ikke helt på linje med disse bemærkninger — at vi kunne have fået en bestemmelse ind om, at jordlovsmidlerne kunne anvendes til opkøb af rekreative områder. Jeg ved godt, at visse meget administrativt specialiserede kredse her i landet mener, det er en uting, hvis rekreative områder administreres af jordlovsmyndighederne. Ikke desto mindre tror jeg, de er de bedste til at købe dem op. Vi vil i den arrondering af dansk landbrug, der foregår i de kommende år, have megen brug for at få skilt mindre egnede arealer ud,

[Morten Lange.]

og det vil være det sikreste, hvis jordlovsmyndighederne er i stand til at foretage de fornødne opkøb af disse arealer og sikre dem til rekreative områder. Det er igen en af de ting, der peger lidt længere frem, end vi er kommet i denne omgang. Men det var meget karakteristisk, at da vi under de „dybt fortlørlige“ osv. udvalgsforhandlinger talte om disse sager, var det ikke så svært at konstatere, at en praksis som den at købe lidt rekreativ jord indimellem i og for sig ikke så sjældent blev fulgt. Jeg håber, at denne skikkelige praksis i fremtiden må være mere typisk og også blive lovfæstet.

Jeg kan tilsige min støtte til de ændringsforslag, der er tiltrådt af noget, som i betænkningen kaldes et flertal. Det er ganske vist somme tider i virkeligheden et mindretal; men jeg har ingen tvivl om, at disse udmærkede ændringsforslag har støtte af et flertal i denne sal. Jeg tror, de vil hjælpe med til, at de love, vi her arbejder med, vil vise sig at få en gavnlig indflydelse på dansk landbrugs fremtidige struktur.

Svend Haugaard: Ved lovforslagenes første behandling her i tinget fremhævede jeg hensigtsmæssig beliggenhed for sammenlagte jorder som noget meget afgørende. Danmark har lykkeligvis i forhold til andre lande haft en næsten eksemplarisk arrondering, og det er en af årsagerne til dansk landbrugs konkurrencedygtighed, som gerne skulle bevares. Naturligvis er det vanskeligt at fastsætte helt bestemte afstandsnormer, fordi gennemskærende veje og baner spiller ind og der kan være tale om arealer til særlig benyttelse, f. eks. enge. Jeg finder det meget betydningsfuldt, at udvalget er blevet enig om i betænkningen at henstille til landbrugsministeren, at der ved administrationen af sammenlægningsreglerne lægges stærk vægt på, at arealerne er velbeliggende i forhold til hinanden, også under hensyn til trafikforholdene på stedet.

På et andet meget væsentligt punkt, nemlig arealstørrelsen for sammenlægningsret i de tilfælde, hvor der er brug for tillægsjord, er det derimod ikke lykkedes at nå til enighed. Ændringsforslagene går fra de konservatives om fri sammenlægningsret op til de 100 ha til det radikale forslag om 25 ha, medens lovforslagets frie grænse, hvor til-

lægsjord ikke kræves, får støtte fra alle partier bortset fra de konservative, som også her foreslår 100 ha. Det konservative standpunkt i denne sag undrer ikke; det er ikke første gang, man fra denne side søger at drive jordsamlingspolitik ud fra godsejerssynspunkter. Men det må undre og vække beklagelse, at der ikke blandt de øvrige partier har været mulighed for at opnå enighed om at sikre tillægsjord til de for små brug, som ønskes suppleret op til en passende størrelse.

Fra venstre har det ikke været muligt at få et klart svar, man er åbenbart noget i tvivl med sig selv. Jeg forstår på venstres ordfører her i dag, at man hverken vil stemme for de 25 ha eller for de 100 ha og heller ikke for landbrugsministerens ændringsforslag om 35 ha, og end ikke liberalt centrum's meget vidtgående, efter min mening meget vildtgående, forslag tager man stilling til. Det kan man da kalde en klar stillingtagen i et vigtigt landbrugsspørgsmål for det parti, der går for at være det egentlige landbrugsparti! Man vasker sine hænder og fornærmer ikke alvorligt hverken de store eller de små inden for landbrugets vælgerkredse. Men det kunne da faktisk være interessant at høre, om venstre slet ikke mener, at arealgrænsen har nogen betydning. Hr. Peter Larsen mente, at loven skulle være mere rummelig, mere smidig. Jeg ved ikke, om han mener, at bestemmelsen om de 45 ha som oprindelig foreslået er smidig nok; i hvert tilfælde var det da rart nok at vide, at han har noget standpunkt på dette område. Jeg vil i øvrigt minde hr. Peter Larsen om, at hvis det, som hr. Peter Larsen antydede, går sådan med udviklingen, at der efterhånden ikke vil være købere til de små ejendomme, så vil der jo ikke være nogen, der forlanger den tillægsjord, så er der fri grænse op til de 75 ha, og så kan alle bykrynninger derudover jo være lige gyldige.

Lovforslaget lød oprindeligt på 45 ha, men da det radikale forslag om 25 blev fremsat, gjorde ministeren med et par flotte håndbevægelser en beregning på fingrene: middel-tallet af 25 og 45 er 35 — det var, før de konservative kom ind i billedet — altså siger vi 35 for at få det til at glide. Behændigt måske, men ikke særlig sagligt. Ud fra de sidste dages politiske begivenheder er det jo forståeligt, at SF, der havde foreslået

[Svend Haugaard.]

30 ha, på 2 sekunder forlod sit eget standpunkt og gik ind på regeringens forslag — og tilsyneladende uden større samvittigheds-skrupler. Jeg beklager det, for jeg tror, at det virkelig havde været muligt med lidt standhaftighed at få et forlig på et lavere antal ha end de 35, som nu foreslås.

Det er mit indtryk, at der hverken fra S, SF eller venstre er noget principielt knyttet til en brugsstørrelse på 35 ha, og det er forståeligt, for denne arealstørrelse kan ikke have nogen som helst relation til bedømmelse af, hvad der er passende brugsstørrelse. Den egner sig ikke til et enmandsbrug; forestiller man sig enmandsbrug med besætninger og areal, vil de i hvert fald ikke gå over de 25 ha, som vi har foreslået. Det egner sig heller ikke til tomandsbrug, som derimod i høj grad har muligheder inden for den grænse på 75 ha, som er topgrænsen, når der ikke er krav om tillægsjord.

Det radikale venstres forslag lyder på 25 ha, og det er for os ikke nogen tilfældig størrelse, men, som jeg sagde, højdepunktet i areal for en ejendom med besætning, som det er muligt for en enkelt familie at drive. Der er nogle, der siger: „Ja, der er jo ikke megen forskel på 25 og 35 ha, der er kun 10 ha.“ Ja, det er det, vi hidtil har forstået ved et almindeligt, jævnt stort husmandsbrug; det er forskellen. Jeg indrømmer, at hektar for så vidt er en uheldig norm, især når det som her drejer sig om geometriske mål; men det er jo ikke os, der har indsat denne norm, tværtimod, og under de givne forhold har vi ikke kunnet komme nærmere det rigtige end ved at foreslå 25 ha.

Af hensyn til en del af pressen, som åbenbart har misforstået situationen noget, vil jeg gerne lægge særlig stærk vægt på at fremhæve, at de 25 ha, vi har foreslået, alene drejer sig om de tilfælde, hvor mindre brug har behov for tillægsjord for at nå op til en passende brugsstørrelse, hvorimod det radikale venstre i alle andre tilfælde er villig til at gå op til 75 ha-grænsen, ja, endog har erklæret sig parat til at drøfte en ændring af denné grænse i opadgående retning, hvis de andre partier var parat til at gå med til at sikre jord til de brug, som virkelig har behov for det. Men det var man altså ikke fra anden side villig til. Det er naturligvis helt korrekt, at lovfor-

slaget anvender betegnelsen hektar; jeg ønsker på ingen måde at gå tilbage til brug af gamle måleenheder; men alligevel har jeg på fornemmelsen, at de fleste i tankerne arbejder med lovforslagets talstørrelser i tønder land i stedet for i hektar, og det giver jo da ikke helt det samme resultat. Vort ændringsforslag lyder på 25 ha eller målt i tønder land 45; altså et gårdbrug af betydelig størrelse, især hvor der er tale om den gode jord. Men det, flertallet samler sig om, bliver omregnet 63 tdr. land, hvor der er brug for tillægsjord, og ellers altså 135 tdr. land — en størrelse, som i øvrigt kun godt 1 pct. af danske landbrug har i dag. Det skal nok blive let at sikre det generationsskifte og det selveje, som flere partier her taler om, med den nødvendige finansiering til ejendomme af den størrelse.

Men selv det er altså ikke nok for de konservative; de har under nr. 4, 7 og 8 stillet 3 ændringsforslag til lovforslaget om landbrugsejendomme, som alle vil kunne fremme en jordsamlende tendens. Man vil have kravet om, at jorden skal drives af bygningernes beboere, fjernet, og man vil udvide grænsen til 100 ha. Må jeg lige dér indskyde, at hr. Morten Lange fra SF mente, at man kun af moralske grunde skulle stemme imod dette ændringsforslag. Han har da vistnok glemt, at der her er tale om, at man også de steder, hvor der er krav om tillægsjord, skulle gå op til de 100 ha; dér er dog et spring fra de 35 ha, som hr. Morten Lange har tiltrådt, og op til de 100.

Endvidere vil man fra konservativ side tillade, at alle brug under 7 ha frit kan tillægges naboejendomme helt op til de største godsstørrelser. Er det mon for meget sagt, at hvis de konservative havde magt, som de havde agt — og jeg kan her tage liberalt centrum med — ville de lade alle hævninger fare frit og give enhver med penge og spekulationslyst adgang til at købe ubegrænset areal hvor som helst og lade det bruge til hvad som helst af hvem som helst? Og så vil man endda påstå i betænkningen, at det sker, fordi man ønsker størst mulig forenkling og mindst mulig administration. Det er næsten til at blive rørt over. Hvis nogen skulle have lagt for meget i de sidste dages politiske begivenheder, kan jeg forsikre dem om, at hvad jordfordelingen angår, er der en ganske

[Svend Hangaard.]

betydelig afstand mellem det konservative og det radikale synspunkt. Vi er på det punkt overhovedet ikke på talefod.

Jeg må endnu en gang appellere til de 3 partier, at hvor der kan være håb om forståelse for det rigtige i at sikre tillægsjord til de brug, der virkelig trænger til det, kan man vise sin forståelse ved at stemme for det radikale ændringsforslag. Jeg synes, det er ufatteligt, at socialdemokratiet og socialistisk folkeparti svigter de mindre brug, som virkelig trænger til tillægsjord, til fordel for store gårdbrug på 60 tdr. land. Jeg har svært ved at forstå mål og mening hermed; jeg har svært ved at forstå, at det skulle være den nye venstrekurs.

Vi har med beklagelse konstateret, at der ikke hos de øvrige partier er vist forståelse for vort ønske om at opretholde kravet om landbrugsbygninger. Det er vor opfattelse, at den lempelse, der sker i lovens bestemmelser på dette område, kan give anledning til et betydeligt misbrug.

Til de øvrige lovforslag har jeg ikke mange bemærkninger; der er jo et klart flertal på alle betydelige områder. VK-forslaget om ændring i statshusmandslovens titel finder vi ikke af større betydning; det er mindre væsentligt, hvad loven hedder, end hvad loven indeholder. Men vi må stemme imod ændringsforslag nr. 2 om bortfald af statens forkøbsret, ligeledes imod ændringsforslagene nr. 10-13 om afdragstiden samt især mod ændringsforslag nr. 22 om bortfald af forkøbsrettens gyldighed efter de hidtidige regler.

Endelig er der loven om suppleringsjord. For ikke at få for stærk jordsamlende virkning er det afgørende, at udlånsloven i sin arealgrænse ikke overstiger sammenlægningsgrænsen, som vi altså havde ønsket nedsat til 25 ha. Bliver det nu i stedet 35 ha, vil der, når det første år er overstået, sikkert blive for få penge, men det må regeringen vel så være forberedt på at tage i stiv arm, siden man er gået med til den høje grænse.

Vi må afgjort afvise det af de konservative stillede meget konservative ændringsforslag om jordfondens midler samt om begrænsningen i anvendelsen af statsmidler til erhvervelse af tillægsjord. Det kan ikke

være rimeligt at lade de svage skøtte sig selv og give de stærke fri udfoldelse.

Under udvalgsarbejdet, såvel som når disse spørgsmål drøftes rundt omkring i landet, er der ofte peget på vigtigheden af at sikre generationsskiftet, og vi har også hørt det her i tinget i dag. Men det kan give sig udtryk på forskellig vis. De konservative peger i deres bemærkninger til ændringsforslagene på det vigtige i at lette salgsmulighederne. Jeg må tilstå, at jeg interesserer mig væsentligt mere for at lette købsmulighederne for de unge egentlige landbrugere, og hertil hjælper de nu behandlede lovforslag intet, snarere tværtimod, for de forøgede sammenlægningsmuligheder gør det vanskeligere for de unge både på grund af den større efterspørgsel, der skabes herigennem, især fra pengestærke kredse, og fordi de fleste brugsstørrelser efterhånden går op over, hvad det vil være muligt for den selvskabte landbruger at klare udbetalingen til.

Men der er endnu et par faktorer, som griber forstyrrende ind i billedet og forhindrer en naturlig efterspørgsel og arealfordeling. Fortolkningen af lystgårdsbegrebet er så lempelig, at det giver mange skattebegunstigelser og derfor frister byopkøbere i en grad, der virker stærkt ind på ejendomspriserne. Disse opkøb bliver derved en alvorlig konkurrence for de unge, der står med egen opsparat kapital og ønsker at drive landbrug som erhverv, men ikke er i stand til at klare de udbetalinger og den forrentning af den nye købspris, som byopkøberne presser dem op til. Der er derfor al grund til i en kommende lovgivning at gennemføre en meget betydelig skærpelse af lystgårdsbegrebet.

Men også kornordningen griber stærkt forstyrrende ind og hænger nøje sammen med de problemer, vi behandler i disse lovforslag. Den favoriserer i høj grad den ene brugsform fremfor den anden og i høj grad på den andens bekostning, og den favoriserede part er ejendommeligt nok den, som de konservative er så ivrige for at støtte med deres frie sammenlægningsret, og som påstås at være særlig rentabel, hvilket dog ikke påfaldende fremgår af forrentningsprocenten og da langt mindre af den skattepligtige indtægt til trods for det særlige tilskud, den får.

[Svend Haugaard.]

Kornordningen er altså alt andet end neutral over for landbrugsstrukturen. Vi fik den som bekendt uden radikal bistand, hvorimod regeringen hjalp pænt til; vi fik den, fordi den skulle virke hindrende mod en svinepukkel. Vi hører nu fra slagterierne, at der er en ny svinepukkel på vej — ordningen har åbenbart ikke virket efter hensigten, hvad vi i øvrigt forudsagde, da den var til behandling — og fortsætter vi i samme retning, får vi snart en kornpukkel. Det radikale venstre mener, at kornordningen må ses i nøje sammenhæng med den frie sammenlægningsret; der nu gennemføres, og vi mener, at kornordningens uheldige virkninger bliver endnu mere udtalte med den større mulighed for strukturændring i landbruget, og at den vil påvirke denne strukturændring betydeligt.

Det er derfor en naturlig følge af den ændring, der sker i sammenlægningsretten, at vi bringer kornordningen ind i forhandlingerne og meddeler, at vi har i sinde ved første lejlighed, når denne kornordning igen kommer til behandling, at foreslå en ændring i den bestående ordning, så den ikke virker så uretfærdigt over for de bestemte brugsformer og ikke virker så unødt ind på strukturændringen. Jeg håber, at det vil vise sig, at der hos et flertal i tinget er så meget, skal vi sige venstresind i behold, at det bliver muligt at få denne ordning ændret.

Antonsen: Lovforslaget om landbrugsejendomme indeholder heldigvis en bestemmelse om, at loven snart skal tages op til revision. Hvis det gennemføres som nu foreslået af landbrugsministeren, vil vi lægge megen vægt på at få loven taget op til revision, før det efter lovens egen bestemmelse skal ske. Jeg noterede med tilfredshed hr. Morten Langes bemærkning om, at denne lov kun er en station på vejen. Deri kan jeg give hr. Morten Lange ret og tilføje, at det desværre er en af de stationer, som toget er kørt forbi. Udviklingen er meget længere fremme end lovgivningen på dette område, og det er uheldigt, at lovgivningen skal hinke bagefter, som den gør det i øjeblikket.

Vi har fremsat nogle ændringsforslag til forslag til lov om landbrugsejendom-

me. Hovedbestemmelsen i disse ændringsforslag er naturligvis forslaget om en ny affattelse af § 13, hvorefter der gives fri adgang til sammenlægning af landbrug. Jeg var ved første behandling i høj grad inde på baggrunden for, at vi går ind for dette; jeg sagde, at det først og fremmest må være landbruget, de enkelte landbrugere selv, der finder frem til de rette brugsstørrelser, og tilføjede, at vor forventning er den, at der i langt højere grad vil finde specialisering og stordrift sted. Specialisering og stordrift vil jo inden for en række af landbrugets produktionsområder udmærket godt kunne finde sted på ejendomme med et lille jordtilliggende — vi ser i øjeblikket med fjerkræavl og svineavl, at der ikke stilles større krav til jordtilliggende — og vor generelle opfattelse er, at dette vil vinde yderligere frem. Men en forudsætning for, at stordrift og specialisering også kan slå kraftigt igennem inden for den vegetabiliske produktion, er, at der lukkes op for fri adgang til sammenlægning.

Vi har også meget overvejet spørgsmålet om ejendomsformer i landbruget, og jeg forstår, at også hr. Morten Lange på dette punkt er klar over, at det nuværende system ikke kan fortsætte. Hr. Morten Langes tanke går i retning af forsøgsbrug og andelsbrug; vi har i højere grad lagt vægt på — og jeg henviser her igen til mine bemærkninger ved første behandling — at mulighederne for, at landbrugerne selv kan finde frem til, hvilke ejendomsformer der skal anvendes, tilvejebringes. Vi forestiller os bl. a., at man i højere grad ville benytte familieselskabsformen, hvis der var fri adgang til anvendelse af ejendomsformer inden for landbruget.

Vi har ikke villet stille ændringsforslag om dette punkt blandt den række af ændringsforslag, vi møder frem med, ud fra den betragtning, at landbrugsministeren må have en chance for at vise, hvad § 21 kan benyttes til. Vi ville lægge megen vægt på, at landbrugsministeren ville overveje og være positiv over for henvendelser om at anvende dispensationsbestemmelsen i § 21. § 21, pkt. 4, siger jo, at der kan gives dispensation, når særlige forhold i øvrigt taler herfor; dette giver landbrugsministeren betydelige muligheder for at give dispensation, hvor det f. eks. drejer sig om familieselska-

[Antonsen.]

ber. Jeg kan i øvrigt sige, at efter min opfattelse kunne pkt. 3 også anvendes; det siger nemlig, at der kan dispenseres, når erhvervelsen sker med henblik på iværksættelse af en særlig risikabel eller særlig kapitalkrævende landbrugsproduktion. Jeg føler mig overbevist om, at den overvejende del af det, der sættes i gang i landbruget i denne tid og i de nærmeste år, vil være overordentlig risikabelt og kapitalkrævende.

Vi kan derefter, såfremt det skulle vise sig — hvad vi ville beklage — at vore egne ændringsforslag blev stemt ned, støtte det af det konservative folkeparti fremsatte ændringsforslag om en grænse ved 100 ha. Vi mener ikke, at der er nogen saglige landbrugsøkonomiske eller driftsøkonomiske hensyn, der taler for, at man overhovedet har nogen grænse; men kan vort eget ønske om fri sammenlægning ikke gå igennem, må vi naturligvis støtte det næstbedste. Derimod vil vi stemme imod det af ministeren stillede og af udvalgets flertal tiltrådte ændringsforslag om 35 ha, ligesom vi naturligvis også vil stemme imod de radikales 25 ha.

I den forbindelse pegede hr. Svend Haugaard på de problemer, der knytter sig til generationsskiftet, hvor det drejer sig om at få ejendomme af en vis størrelse, og hr. Svend Haugaard mente tilsyneladende, at det var overkommeligt at få en bedrift sat i gang, når det kun drejede sig om at skaffe tillægsjord til en mindre ejendom, således at man i alt kun kom op på 25 ha. Ja, det er da klart, at problemet med at skaffe kapital til generationsskiftet bliver væsentlig større, når vi kommer op på 75 ha mere. Men et andet problem, som vil være betydelig større for hr. Svend Haugaard og for dette ting, bliver, hvorledes vi skal skaffe en passende levofod til de unge, der køber ejendom i tillid til en lovgivning, der tilsyneladende siger: „I har muligheder, når I kommer i gang med en landbrugsejendom på 25 eller 35 ha.“ Påtager dette ting sig ikke en forpligtelse til i fremtiden at sikre disse mennesker, som i tillid til denne lovgivning går i gang på ejendomme på 25 og 35 ha, en levestandard, der står i rimeligt forhold til den øvrige del af befolkningen? Hvor vil vi skaffe pengene fra? Vi ved jo, at landbruget i dag har gennemsnitsindtæg-

ter, der ligger langt under den øvrige del af befolkningens.

Hvis vi vil holde landbruget i den spændetrøje, som lovgivningen er på dette område og fortsat vil være, hvis flertallets ønsker gennemføres, vil vi stå med en forpligtelse til med samfundets midler at sikre en rimelig levofod også for disse mennesker; pengene må da naturligvis betales af det øvrige samfund — det er en helt klar forpligtelse, vi påtager os.

Der er også stillet ændringsforslag til statshusmandsloven af venstre og konservative. Vi vil gerne være med til at støtte ændringsforslaget om, at navnet på loven laves om, således at den kommer til at hedde „jordbrugsloven“. Vi har den helt bestemte opfattelse, at husmandsbegrebet meget hurtigt vil forsvinde i dette land, hvis man ved husmænd forstår folk, der driver traditionelt landbrug på mindre ejendomme; der vil nok være mindre ejendomme, men det vil være meget kapitalintensive ejendomme, og så vil betegnelsen „husmand“ være forkert.

Vi kan også tilslutte os det andet ændringsforslag fra dette mindretal om, at § 8 om, at staten til de formål, som forfølges gennem lovforslagets § 7, har en særlig forkøbsret, skal udgå. Vi vil selvfølgelig forbeholde os vor stilling til hele jordlovgivningen, efterhånden som spørgsmålene dukker frem; men netop til disse formål finder vi det i hvert fald forkert at opretholde en statslig forkøbsret.

Med hensyn til lovforslaget om arbejderboliger på landet er det meddelt, at de konservative vil stemme imod. Heri kan vi ikke støtte dem; vi mener, at denne lovgivning endnu tjener et vist socialt formål. Vi ser meget gerne, at den i løbet af nogle år bliver overflødig og kan afvikles, men vi vil gerne være med til at forlænge den i hvert fald for en kortere periode.

Endelig er der det sidste lovforslag om udlån til sammenlægning, supplerer samt oprettelse af jordbrug. Her kan vi, om ikke helt, tilslutte os de konservative ændringsforslag, så dog sige, at der er betydelig mere perspektiv i det, der foreslås fra konservativ side, end i den anvendelse af midlerne, som er foreslået af landbrugsministeren, og vi vil derfor på dette punkt kunne støtte de konservative ændringsforslag.

Landbrugsministeren (Chr. Thomsen): Jeg vil gerne begynde med at takke hele udvalget for, at man er nået så langt med arbejdet, at lovforslagene i dag har kunnet komme til anden behandling og vi kan se frem til den dag, da lovene er endeligt stadfæstet og man har et resultat af det lange arbejde, der er foregået i landbokommissionen.

Jeg skal slet ikke gå ind på den diskussion, der har været her i dag om fremtidens driftsformer, om aktieselskaber, andelsselskaber, og hvad det nu ellers kan være, men bare gøre den enkelte bemærkning, at indtil nu har det ikke rigtig vist sig nogen steder, at man kunne magte den animalske produktion som egentlig stordrift.

Til hr. Peter Larsen og andre, som har talt om arealgrænserne, vil jeg gerne sige, at jeg ret ofte har sagt, at der egentlig ikke var noget helligt tal for mig, hverken 45, 50 eller 35; jeg tror ikke, det har den helt store betydning. Jeg er enig med hr. Peter Larsen i, at i den proces, der skal foregå nu, er det væsentligste, det mest betydningsfulde, at man får en arrondering, der er tidsvarende og rigtig; ellers kommer vi let ud i ved senere lovgivning at skulle til at foretage en bekostelig ny sammenlægning. Derfor kan jeg godt ganske roligt sige, at vi er fuldkommen klar over, at her bør man være fast i de tilladelser, man giver. Når der ankes over, at man ikke i dag har loven om førstegangsetablerede med, vil jeg gerne sige, at utak jo somme tider er verdens løn. Når jeg ikke har bedt om at få den med, er det, fordi landbruget selv med henblik på den diskussion, der skal foregå i de kommende uger om støttelovgivningen, har draget denne lov ret stærkt frem; derfor mente jeg, det var rimeligt, at man lod loven ligge, så der blev mulighed for at diskutere den, og derfor er den altså ikke med i denne omgang.

Jeg skal gerne bekræfte, hvad jeg tidligere har sagt om forkøbsret: forkøbsretten vil efter min mening ikke blive brugt ret ofte; jeg tror ikke, der vil blive brugt for det, og derfor er der heller ikke nogen rimelighed i at stå og sige, som hr. Chr. R. Christensen gjorde det, at den vil volde en masse administrativt besvær og været meget bekostelig. Det tror jeg ikke, for det vil være relativt sjældent, at den bliver brugt.

Jeg er heller ikke enig med hr. Chr. R.

Christensen i hans syn på landarbejderboligerne. Uden at jeg i øvrigt skal komme ind på en drøftelse af disse boliger, synes jeg, det bør siges, at loven om arbejderboliger på landet har bevirket, at der er bygget en 16.000-17.000 gode boliger; den har skaffet gode boliger, men den har også afgjort virket dæmpende på hele huslejeniveauet ude omkring i landet.

Hr. Morten Lange talte om de rekreative områder. Når vi fra landbrugsministeriets side har købt betydelige arealer over skovdirektoratet og klitvæsenet, har det nok været en relativt billig facon at gøre det på, og jeg skal gerne bekræfte, at det agter vi at fortsætte med.

Hr. Svend Haugaard var den af talerne, der stærkest gik ind for arealgrænserne. Jeg vil gerne til hr. Svend Haugaard sige, at jeg tror ærlig talt, det er relativt sjældent, at man vil nå en bestemt grænse. Hvad enten det drejer sig om tillægsjord eller om sammenlægning af små brug, så når man sjældent tallet i loven, hvad enten det er 35 eller 45 ha; det bliver ofte et tal over eller under, og hvis det bliver et tal over og ejendommene i øvrigt ligger rigtigt for hinanden, vil man da selvfølgelig bruge dispensationsparagraffen.

Hr. Antonsen, der som regel taler om stordrift, nævnte i dag to ting, som er blevet genstand for stordrift: fjerkræet og svineavl. Det er rigtigt og vil fremtidig være rigtigt for fjerkræets vedkommende, men det er ikke rigtigt, når det drejer sig om svineavl. De forsøg, der hidindtil har været gjort både i Danmark og andre steder på at lave svineproduktion i virkelig stordrift, er alle gået betydelig bedre på papiret end i virkeligheden.

(Kort bemærkning).

Peter Larsen: Når hr. Svend Haugaard gav udtryk for, at venstre ikke havde nogen mening i spørgsmålet om sammenlægningsgrænsen, vil jeg gerne nævne, at det åbenbart må være forbigået hr. Svend Haugaards opmærksomhed, at jeg stærkt understregede, at vi stod på ministerens forslag, de 45 ha, der bygger på en flertalsindstilling fra et kommissionsarbejde, der har stået på i flere år. Jeg gav samtidig udtryk for, at man

[Peter Larsen.]

dermed ikke havde fastslået en idealstørrelse, og at vi var fordomsfri i spørgsmålet, når det kunne drøftes i anden sammenhæng. Når jeg gjorde det, var det, fordi der i dette spørgsmål er en direkte relation til andre landbrugslove. De nye grænser i hovedloven sætter jo også en grænse i udlånsloven, og det var ud fra denne sammenhæng, at vi måtte fastholde udgangspunktet. Vi ville gerne have forhandlet om disse og andre ting, herunder også om spørgsmålet om udlån til forbedring af bygninger, men hr. Svend Haugaard ved jo, at der ikke var reelle forhandlingsmuligheder, sådan som tingene politisk udviklede sig.

Svend Haugaard: Jeg takker for oplysningen fra hr. Peter Larsen. Det vil altså sige, at venstres standpunkt er 45 ha i de tilfælde, hvor der er krav om tillægsjord. Det er da rart nok at få det frem, nu da der ikke er nogen mulighed for at vise det i afstemningerne.

Til hr. Antonsen, der er meget bekymret for, hvordan man skal skaffe passende levevilkår for unge, som i tillid til denne lov overtager en ejendom på op til 25 ha, kan jeg sige: tag det roligt, hr. Antonsen. Se lidt på, hvor klagerne kommer fra; se lidt på, hvem det er, der har den skattepligtige indtægt; se lidt på, hvordan landbrugsstøtten er i forhold til det, der produceres, og se lidt på, hvordan det er med hensyn til kornordningen! Når det er undersøgt, kan det jo være, at man ikke er så bekymret for dem med op til de 25 ha.

Jeg kunne fristes til i stedet for at spørge hr. Antonsen, hvordan man skal afsætte den kommende kornpukkel, hvis ejendommene skal være på 100 ha. Skal det være med statsstøtte? Hvordan ville man finansiere førstegangsetablerede til de 100 ha, og hvorfor skal konjunkturgevinsten i den jord specielt have lov til at gå til storkapitalen?

Morten Lange: Hr. Svend Haugaard, som selv ikke var særlig hurtig i dag, var ked af,

at socialistisk folkeparti havde handlet forholdsvis hurtigt i denne sag. Det forekommer mig, at når vi stiller forslag om 30 ha — landbrugsministeren tilbyder 35 — er det en forholdsvis god handel. Hvis hr. Svend Haugaard havde været lidt hurtig, kunne det være, vi havde sluttet én, der var bedre.

Niels Eriksen: Jeg vil gerne takke ministeren for hans klare udtalelse om forkøbsrettens begrænsede benyttelse, og så vil jeg have lov at håbe, at det er en af de ministerudtalelser, der står til troende.

Jeg vil gerne takke hr. Morten Lange for hans sympati med hensyn til navnet. Jeg kunne forstå, at hr. Morten Lange ikke rigtig turde stemme for forslaget, for han var lidt bange for, at det fik flertal. Hvis vi nu fik sikkerhed for, at regeringen ikke gør det til et kabinetsspørgsmål, selv om vi ændrer lovens navn, vil hr. Morten Lange og hans parti så ikke stemme for vort udmærkede navn?

Antonsen: Til hr. Svend Haugaard vil jeg sige ganske kort, at vi har jo ikke det regnskabsmateriale eller i øvrigt det talmateriale, der skal til for nu at tage den diskussion her. Men når der henvises til de smukke skattepligtige indkomster blandt de mindre landbrugere, vil jeg sige, at det er samtidig en gruppe, inden for hvilken de fleste har andet erhverv ved siden af det landbrugsmæssige. Det er muligt, at der kan findes nogle enkelte frem, som har en høj indtægt i kraft af et meget lille landbrug; men det er samtidig virksomheder, der er kapitalintensive.

Endelig med hensyn til, hvor vi skal gøre af kornpuklen. Jeg har ikke stillet i udsigt, at det i særlig grad skulle være korn, der skulle dyrkes på de store brug; det er tiden i hvert fald ikke inde for nu.

Hermed sluttede forhandlingen.

Der foretoges først afstemning vedrørende forslag til lov om landbrugsejendomme.

§§ 1 og 2
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 1 uden for betænkningen af *Antonsen* og *Niels Westerby* (se sp. 2973)

forkastedes med 75 stemmer mod 4; 45 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§ 3 og ændringsforslagene nr. 1-3
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslagene nr. 2 og 3 uden for betænkningen af *Antonsen* og *Niels Westerby* (se sp. 2973) betragtedes som forkastet efter forkastelsen af ændringsforslag nr. 1 uden for betænkningen.

§ 4, således ændret, og §§ 5-7
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 4
forkastedes med 89 stemmer mod 27; 24 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§§ 8-10, ændringsforslag nr. 5, § 11, således ændret, og § 12
vedtoges uden afstemning.

Med vedtagelsen af §§ 8-12 var ændringsforslagene nr. 4-7 uden for betænkningen af *Antonsen* og *Niels Westerby* (se sp. 2973) bortfaldet.

Ændringsforslag nr. 8 uden for betænkningen af *Antonsen* og *Niels Westerby* (se sp. 2974)
forkastedes med 89 stemmer mod 4; 46 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 7
forkastedes med 90 stemmer mod 26; 24 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 8
forkastedes med 90 stemmer mod 27; 25 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 9
forkastedes med 84 stemmer mod 12; 46 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 6
vedtoges med 79 stemmer mod 27; 37 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§ 13, således ændret, og §§ 14-22
vedtoges uden afstemning.

Med vedtagelsen af §§ 13-19 var ændringsforslagene under nr. 9-12 uden for betænkningen af *Antonsen* og *Niels Westerby* (se sp. 2974) bortfaldet.

§§ 23-33, ændringsforslag nr. 10, § 34, således ændret, og §§ 35 og 36
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om udstykning og sammenlægning m. m. af faste ejendomme.

§ 1, ændringsforslaget og § 2, således ændret,
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om oprettelse og supplerung af mindre landbrug m. m. — statshusmandsloven.

Ændringsforslag nr. 1 angående titlen
forkastedes med 80 stemmer mod 53; 11 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 2
forkastedes med 92 stemmer mod 52.

Ændringsforslag nr. 3
vedtoges enstemmigt med 91 stemmer; 53 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 4 betragtedes som
forkastet efter forkastelsen af ændringsforslag nr. 2

Ændringsforslagene nr. 5-9
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 10
forkastedes med 91 stemmer imod 48; 4 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslagene nr. 11 og 12 betragtedes som
forkastet efter forkastelsen af ændringsforslag nr. 10.

Ændringsforslag nr. 13
forkastedes med 90 stemmer mod 48; 4 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslagene nr. 14-19, § 1, således ændret, og ændringsforslagene nr. 20 og 21 vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 22 betragtedes som
forkastet efter forkastelsen af ændringsforslagene nr. 2 og 4.

Ændringsforslag nr. 23 og § 2, således ændret,
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om opførelse af arbejderboliger på landet.

Ændringsforslagene nr. 1-17, § 1, således ændret, ændringsforslag nr. 18 og § 2, således ændret,
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Sluttelig foretoges afstemning vedrørende forslag til lov om udlån til sammenlægning, supplerings samt oprettelse af jordbrug m. m.

Ændringsforslag nr. 1 forkastedes ved, at § 1
vedtoges med 88 stemmer mod 26; 26 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 2
forkastedes med 90 stemmer mod 26; 27 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslagene nr. 3 og 4 betragtedes som
forkastet med samme stemmetal som ændringsforslag nr. 2.

§§ 2-10, ændringsforslag nr. 5, § 11, således ændret, og §§ 12 og 13 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om udlån til arbejderboliger på landet.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 78) findes i tidenden sp. 1314, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 175).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.